

Boren Hafner oko godine 1916–1917

prikazuje zapadni dio Jelačićeva trga sa skupinama seljaka, građana, kočijom, vrelom Manduševcem i drugim pojedinostima života u ondašnjem gradu.

U posjedu dra Mašeka čuva se i rijedak primjerak stare dagerotipije. Prikazuje dra Ivana Mašeka, djeda dra Slavka Mašeka snimljeno oko 1847. na posrebrenoj bakrenoj ploči vel. 7,3 × 5,1 cm.

Ovi podaci i dokumentacija, koju Muzej za umjetnost i obrt zahvaljuje dru Slavku Mašeku, znatno su proširili naše poznavanje povijesti fotografije u Zagrebu, povećali evidenciju rijetkih sačuvanih dagerotipija za još jedan primjerak a napose omogućili da se sačuvaju svjedočanstva o djelovanju Borena Hafnera kao zanimljivog ranog amatera-fotografa u Zagrebu.

¹ Na izložbi »Sto godina fotografije u Hrvatskoj« bili su ti autori reprezentirani radovima Antoninija, Vettera, Mühlbauera, Sandora, Stiasnija i Bele Cikoš-Sessie (Katalog izložbe, br. 140–155)

² Katalog spomenute izložbe br. 146

³ Katalog spomenute izložbe br. 150

⁴ Usp. članak dra J. Kallaya u Vjesniku, 22. VIII 1966. str. 11: Od barbira do stomatologa.

⁵ Katalog spomenute izložbe, br. 82, usp. br. 83–90, 96–98, 299–301, 322–327, 352, 378

⁶ Zanimljivo je da su i članovi spomenutog kluba fotoamatera radili u Standlovu ateljeu.

⁷ Znameniti američki fotograf Steichen također je već sa šestnaest godina snimio svoje rane uspjele radove (npr. »Moja sestra«, 1895). Usp. katalog Steichenove izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu 1966.

⁸ U katalogu izložbe »Sto godina fotografije u Hrvatskoj«, br. 73, 285–86, 353–54

Ivan Bach

portreti zagrepčana u 19. stoljeću muzej grada zagreba, studeni-prosinac 1968

Izložba »Portreti Zagrepčana u 19. stoljeću« ne samo što afirmira rad naših kolega u Muzeju grada Zagreba već ujedno ukazuje na one stalno prisutne probleme u našim muzejsko-galerijskim ustanovama: na skučenost prostora i nemogućnost da dragocjeni predmeti nađu svoj stalni sustavni smještaj u izložbenim dvoranama i time postanu pristupačni znanstvenoj znatiželji stručnjaka i našoj javnosti općenito.

Iz fundusa Muzeja probrano je i izdvojeno četrdesetak izložaka. Po mišljenju priređivača odabrani predmeti mogu najcjelovitije prikazati, uz status muzejskog inventara i stvarnost likovne zagrebačke klime, a ujedno i »kulturno-historijsku atmosferu, modu, mentalitet onih koji su svjesni svog položaja i društvenog ugleda, osjetili potrebu da potomcima u nasljedstvo osim materijalnih dobara ostave i svoj lik zabilježen rukom slikara« (Vanda Ladović). Sva ta izložena platna i minijature nastali su u razdoblju od prvih šest desetljeća 19. stoljeća.

Izložba nema pretenzije da prikaže razvoj slikarstva jednog stoljeća u Hrvatskoj ili bolje rečeno u Zagrebu — ona samo iznosi likovna ostvarenja iz muzejskog fundusa koji se je decenijama popunjavao a gotovo uvijek ovisno o financijskim mogućnostima. Međutim, politika nabavljanja nije bila usmjerena isključivo prema likovnim vrednotama, već poglavito prema ličnostima koje su bile povezane uz život grada. I tako na ovoj zanimljivoj izložbi kao da je odvagan omjer između vrijednosti slikarskog djela i ličnosti koju to djelo nosi.

U sklopu zgrada sazidanih i dovršenih sredinom 17. stoljeća u koje su se iz Požuna doselile redovnice sv. Klare — klarise, tijekom stoljeća događale su se promjene. Od samog početka u samostanu su se odgajale i zaredivale mlade djevojke iz plemićkih hrvatskih obitelji a prva abatisa bila je Cecilija, sestra grofa Gašpara Draškovića (L. Dobronić). Od samostana klarisa do njegova ukinuća, pak do današnjeg dana tijekom stoljeća vršile su se adaptacije potrebne za različite namjene. Rušilo se i dograđivalo. No uza sve to taj preostali kompleks zgrada sa skladnim dvorištem ipak je uspio sačuvati ugođaj starog nasljeđa — a te su osobitosti dale presudan pečat njegovoj današnjoj namjeni — povijesnom domu Grada.

Sugestivnost povijesnih zgrada, koje u svojim zidinama kriju i njeguju životnost tradicije, ne mogu nadomjestiti nove zgrade u kojima život još nije upечатio svoju sadržajnost. Neposredno iz dvorišta kroz arkade ulazi se u zasvođenu prizemnu dvoranu, skladnih dimenzija, adaptiranu za izložbene manifestacije. Uz bijele zidove dvorane, u kojoj caruje neki posebni ugođaj, gledaju nas portreti starih Zagrepčana u pozi stvarne otmjenosti ili u želji da ih se takvim prikaže. Redaju se likovi djece, žena, trgovaca, vojnika, intelektualaca, plemića i obogaćenih skorojevića. Na tim je zidnim plohamu zgusnuta povijest stanovitog društva jednog nevelikog, ali značajnog grada u određenom vremenskom razdoblju. A to razdoblje sa svojim likovnim preokupacijama i izrazitostima koje su nastale u srcu centralne Evrope — nisu mogle mimoći Zagreb.

»Nejednaki u kvaliteti, ti su portreti ipak u prosjeku solidna djela kojima su autori rutinerski zadovoljavali sujetu, pa prema tome i ukus i želje naručilaca. Iz niza takvih konvencionalnih portreta treba ipak izdvojiti one koji svojim nesumnjivim likovnim vrijednostima dosižu nivo srednjoevropskog, naročito bečkog bidermajerskog slikarstva.« Zaista je tim riječima u katalogu Vanda Ladović dobro okarakterizirala ne samo likovno stanje odabranih izložaka već ujedno i likovnu situaciju prve polovine stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Imena navedenih slikara velikim dijelom putujućih, stranih, domaćih i udomaćenih čine jezgro tadašnje naše likovne stvarnosti. Ti putujućii slikari većinom dolaze iz slavenskih regija Carevine. Osim pojedinaca iz Beča i Graca ističu se slikari Slovenci, Slovaci, Česi, Poljaci — no oni vrsniji školovani su u akademijama Beča i Praga. Dijelom samo prolaze kroz Zagreb, a ima ih koji se udomaćuju i u Zagrebu, djeluju tu dugi niz godina ili čak i ostaju do kraja života. Mihael Stroy (1803—1871) reprezentiran je brojnim portretima među kojima se posebno izdvaja lik Kristofora Stankovića koji osim slikarskih vrednota ima i svoju određenu psihološku težinu — »novi čovjek« prikazan je u quasi baroknoj intenciji.

Ivan Zache (1826—1863) poput Stroya dak je bečke akademije, pakazuje virtuoznost umijeća i vremensku različitost od Stroyeva slikarskog shvaćanja. Izvrsni portret Janka Bedekovića i prozračni lepršavi akvarel lijepe Aleksandrine Stanković vrijedna su djela i u evropskim relacijama.

U ovoj galeriji likova ne valja zaboraviti portret grofice Eleonore Patačić od još ne dovoljno proučenog slikara V. Porkertha. Na tome malome platnu, slikar je dao hijeratski lik žene u punome sjaju. Johann Wienz (1781—1849) je na jed-

Ivan Zache: portret Aleksandrine Stanković
Foto: J. Vranić

nako malenom platnu naslikao Valeriju Faller-Oršić s puno harmonije u toplom ugođaju zlaćanog tonaliteta. Tu su i portreti Dragutina Staraka (1822—1877) udomaćenog Pražanina, kao i slikara i dagerotipiste J. Strobergera koji slika fotografskom preciznošću likove i vedute. Zatim i portreti slikara Hoelperla, Beyera, minijaturiste Ferstlera i dr.

Osim signiranih i rekognosciranih platna postoji i znatan broj anonima. Osim onih nesigniranih, koji ne izlaze iz okvira obrtničkih mogućnosti, valja istaknuti »Glavu djevojke« na čijoj poleđini stoji zapis: »gemalt Agram 1816, geboren 9. Septr. 1795«. Ta poetizirana glava mlade žene u duhu empira dana je znalački onako kao što su slikali dobri majstori tog vremena — s izvjesnom primjesom romantike.

»Nepoznati Zagrepčanin« — djelo je koje bi mogao potpisati i slikar Waldmüllerovih mogućnosti. Slijedi portret Nikole Vraniczanya-Dobrinovića s finim osjećajem realizma i portret njegove supruge Ane rođene Modrušan iz 1843. god. u sivoljubičastim i crvenkastim akcentima.

V. Porcherth: portret Eleonore Patačić
Foto: J. Vranić

Nije nezanimljivo, osim imena slikara, istaknuti imena i onih koji su portretirani. I upravo u tim imenima valjalo bi pročitati i uočiti strukturu zagrebačkog društva prve polovine 19. stoljeća. Uz imena Patačića, Oršića, Paravića, Vojkovića, Šuflaya, Bedekovića, Vraniczanija, Fallera — nalazimo imena solidnih predstavnika trgovačkog i obrtničkog svijeta — Eisenhuta, Stankovića, Župana, Hatza, Vidalija, Guteše, Fuchsa, Perczija i mnogih drugih. Oni su zaista imali znatan utjecajni udio u razvoju staroga Zagreba. Svaki pojedinačni portret, signiran ili anoniman, ima vlastitu značajnu posebnost; pa bila ona izražena majstorskim kistom ili rukom nevješta slikara. U toj mnogostrukosti i različitosti leži glavni šarm ove rijetko zanimljive i za upoznavanje slikarstva 19. stoljeća, vrlo vrijedne izložbe.

Anka Simić-Bulat

nova občasna razstava v muzeju goričane pri medvodah

Slovenski etnografski muzej v Ljubljani je odprl novo občasno razstavo »Čilska ljudska in uporabna umetnost«. To potujočo razstavo je posredovala čilska vlada, ki naj v okviru kulturnih zamenjav prispeva za še večje prijateljske stike med republiko Čile in našo državo. Organizatorji razstave so želeli pokazati z izbranimi predmeti splošno podobo ljudske kulture na območju današnjega Čila. Tako se pravzaprav deli razstava na dva poglavja; v prvem so npr. prikazani značilni umetniški dosežki današnjih posameznih etničnih skupin iz raznih področij; v drugem pa razstava živo prikazuje pestro uporabno umetnost, ki prehaja že na ljubke spominke.

Nenavadna oblika čilskega ozemlja in njegova lega ter različno prebivalstvo daje tej deželi poseben kulturni pečat. Prvotna kultura teh krajev je še danes omejena le na določena območja. Njeni nosilci so predvsem današnja plemena Arauko Indijancev, ki so svojo kulturo ohranili prav do danes. Ta indijanska plemena še prav tako govorijo svoj lastni jezik, kakor v preteklosti. Severni del dežele, ki meji na Peru, je raziskovalcem pokazal nekatere zanimive kulturne značilnosti, sorodne ljudstvu Inka. Ohranjeni primerki so seveda samo še muzejski predmeti, ki pričajo o nekdanji civilizaciji prebivalstva. Kultura osrednjega Čila, kjer je zemlja rodovitna in kjer so se tudi najprej naselili španski naseljenci, kaže špansko kulturo oziroma njene vplive v tej deželi. Take podobnosti so vidne na oblačilih in drugih tkaninah. V južnem delu dežele se spet pogosteje javlja kulturna podoba prvotnega prebivalstva.

Razstava ni tako popolna, kakor bi si jo želeli, vendar predstavlja nekaj splošnih značilnosti ljudske in uporabne umetnosti te dežele.

Izdelki Arauko Indijancev so izredno lepi in zanimivi. Veliko pozornost vzbujajo pregrinjala, tkana na širokih statvah; barve so bolj monotone, rjave; vzorci so izbrani, geometrični in stilizirani. Pasovi raznih oblačil so tkani z raznobarnimi nitmi; motivi so pogosto človeške figure, cvetice in liki, ki so vzeti iz njihove mitologije. Kovinski naglavni nakit kaže pravo mojstrovino indijanskega človeka. Pleteni izdelki so fino izdelani; tudi pri teh predmetih pogrešamo